

Justitiedepartementet
Enheten för familjerätt och allmän
förmögenhetsrätt
103 33 Stockholm

Yttrande över betänkandet Se barnet! (SOU 2017:6)

(Ju2017/01226/L2)

Inledning

Linköpings tingsrätt har ombetts yttra sig över rubricerade betänkande.

Tingsrätten anser att utredningens förslag i många delar är bra och att flera av förslagen kan antas leda till att färre mål om vårdnad, boende och umgänge kommer att handläggas i domstol. Vidare kan det antas att förslagen kommer att medföra ett ökat fokus på barnet.

När det gäller de enskilda förslagen vill tingsrätten framföra följande synpunkter.

Samförståndslösningar (kapitel 9)

Tingsrätten ser positivt på att det införs ett obligatoriskt sammanträde/samtal med föräldrarna, utanför domstol, som en förutsättning för att få ett yrkande om vårdnad, boende och umgänge prövat av tingsrätten. Föräldrar har ofta en realistisk syn och förhoppningar på en domstolprocess, varför det är positivt att de kan få relevant information samt att samförståndslösningar oftare kan träffas innan ett yrkande framställs vid domstol. Att undvika en domstolsprocess är i de allra flesta fall det bästa för barnet.

För att förslaget om informationssamtal ska uppnå sitt syfte bör emellertid samtalen vara mer inriktade på att faktiskt få föräldrar att komma överens i frågorna, än vad som följer av utredningens förslag. Tingsrätten anser att en modell med informationssamtal bör vara mer lösningsfokuserad och likt den

ordning som för närvarande tillämpas i Norge och som innefattar obligatorisk medling (se SOU 2017:6 s. 225 ff.). Dessutom vill tingsrätten betona vikten av att informationssamtalen leds av personer med en bred kompetens. Detta ökar förutsättningarna för att föräldrarna ska kunna nå en överenskommelse som är förenlig med barnets bästa.

Av utredningens förslag framgår att ett utfärdat samtalsintyg kommer att vara en förutsättning för att få ett yrkande om vårdnad, boende eller umgänge prövat, förutsatt att det inte föreligger särskilda skäl. Beträffande de särskilda skälen har utredningen angett att det kommer att vara fråga om ytterst få fall där möjligheten att undvika samtal är aktuell. Såsom särskilda skäl anges bl.a. att det finns risk att någon i familjen utsätts för våld. Enligt tingsrättens erfarenhet är det vanligt förekommande, särskilt när en talan väcks vid domstol, att det görs gällande att våld förekommit i familjen. I flertalet av dessa mål går det inte att dra någon säker slutsats om så är fallet och även i de mål där påståenden om våld förekommer är det vanligt att föräldrarna når en överenskommelse som är till barnets bästa. Mot denna bakgrund ser tingsrätten att det finns en risk för att föräldrar kan tänkas framställa fler ogrundade påståenden om våld i syfte att kunna få ett yrkande om vårdnad, boende eller umgänge prövat utan ett samtalsintyg. För att markera att det verkligen rör sig om undantagsfall, i vilka ett samtalsintyg kan underlåtas, bör det i det aktuella lagrumet, i stället för särskilda skäl, införas ett krav på *synnerliga* skäl.

Gemensam vårdnad (kapitel 8)

Tingsrätten har inget att invända mot utredningens förslag om att föräldrarnas förmåga att ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet särskilt ska beaktas vid avgörande av vårdnadsfrågan. Den av utredningen föreslagna ändringen innebär till skillnad mot nuvarande ordning, om att föräldrarnas samarbetsförmåga särskilt ska beaktas, en tydligare fokusering på barnet, vilket är positivt.

Barnets bästa och hörande av barnet (kapitel 11)

Tingsrätten har inget att invända mot utredningens förslag om att barnets bästa ska vara avgörande för samtliga *frågor* om vårdnad, boende och umgänge.

Utredningen har vidare föreslagit att en ny bestämmelse införs innebärande att barnet ska få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter eller sin inställning i frågor om vårdnad, boende och umgänge samt att barnets åsikter eller inställning så långt det är möjligt ska klarläggas på annat sätt, om barnet inte framför sina synpunkter.

Tingsrätten ser positivt på förslaget att i 6 kap. föräldrabalken införa bestämmelser om barnets rätt att komma till tals och att regleringen därmed knyts till artikel 12 i FN:s barnkonvention.

Emellertid anser tingsrätten att utredningens förslag är för långtgående. När det gäller barn som väljer att avstå från att framföra sina åsikter kan konstateras att 2014 års vårdnadsutredning har gjort en något annan tolkning av artikel 12 i barnkonventionen än vad Barnrättighetsutredningen gjorde (se SOU 2016:19 s. 109 ff.). Barnrättighetsutredningen påpekade att barnets rätt att komma till tals är en rättighet och inte någon skyldighet för barnet att uttrycka sina åsikter samt att barnet inte ska utsättas för påtryckningar och själv väljer om hon eller han vill utöva eller avstå från denna rättighet. Vidare ska barnet inte heller utfrågas oftare än nödvändigt. 2014 års vårdnadsutredning har anfört att även i de fall som barnet inte vill uttrycka sin synpunkt är det viktigt att barnets åsikter och inställning så långt som möjligt klarläggs på annat sätt (s. 315). En sådan ordning kan enligt tingsrättens mening medföra att barnets rätt att inte bli indragen i en rättegång inte tillräckligt respekteras. Barnet har inte själv valt att bli föremål för en domstolsprocess och vill barnet inte medverka i denna måste det respekteras. Detta är också utgångspunkten i de förslag som Barnrättighetsutredningen lade fram (SOU 2016:19, se bl.a. s. 211 och 483). Om barnet däremot inte har förmåga att framföra sina åsikter bör dessa dock, inom ramen för utredningen om barnets bästa, klarläggas på annat sätt. Förslaget bör mot denna bakgrund justeras på så sätt att den andra meningen i den av utredningen föreslagna 6 kap. 2 b § föräldrabalken –”om bar-

net inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes åsikter eller inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt” – stryks.

Tingsrätten vill slutligen när det gäller den förslagna bestämmelsen om barnets rätt att komma till tals ifrågasätta behovet av att hänvisa till både barnets åsikter och barnets inställning. Barnets åsikter torde inbegripa även barnets inställning. Vidare kan noteras att artikel 12 i barnkonventionen endast talar om ”barnets åsikter”.

Även bestämmelserna i 21 kap. 1 § föräldrabalken bör anpassas till artikel 12 i barnkonventionen.

Tingsrätten instämmer i utredningens bedömning att det inte bör införas en möjlighet för domstolar att utse ett juridiskt biträde för barnet i ett mål om vårdnad, boende och umgänge. Ordningen med att utse juridiskt biträde i mål enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, har ett tydligare ändamål eftersom det i dessa mål är socialnämnden som är sökande. I mål om vårdnad, boende och umgänge har socialnämnden redan den rollen som ett juridiskt biträde skulle komma att få. Genom att mål om vårdnad, boende och umgänge är indispositiva kan även rätten självmant inhämta utredning för det fallet att frågan om barnets bästa behöver utredas ytterligare. Barnets rätt att komma till tals i frågor om vårdnad, boende och umgänge behöver visserligen förstärkas, och utredningen har föreslagit flera åtgärder i den riktningen. Också det kunskapslyft för personal i statliga och kommunala myndigheter som föreslagits av Barnrättighetsutredningen bör leda till ett ökat genomslag för artikel 12 i barnkonventionen. Barnets rättigheter stärks bäst genom ökade kunskaper och att socialförvaltningarnas personal ges tillräckligt med tid och resurser för arbetet med denna typ av frågor; inte genom att ytterligare en aktör involveras. Ett införande av juridiskt biträde skulle även medföra ökade kostnader för det allmänna som i de flesta fall inte skulle vara motiverade.

Tingsrätten tillstyrker och vill betona vikten av utredningens förslag om att socialnämnden ska få höra barnet utan vårdnadshavarnas samtycke. Den förslagna bestämmelsen, i 6 kap. 20 a § föräldrabalken, tydliggör att tvisten handlar om barnet och vad som är bäst för barnet samt att barn har en ovill-

korlig rätt att komma till tals. De barn som vill framföra sina åsikter ska ha rätt att göra det. Detta är också utgångspunkten i barnrättskonventionen och en fråga som Barnrättighetsutredningen har pekat på (se SOU 2016:19 s. 318 f.) Tingsrätten noterar också med tillfredsställelse att förslaget till lagreglering utgår från barnets synvinkel och barnets rätt, inte från socialnämndens behov av att tala med barnet som motsvarande bestämmelse i 11 kap. 20 § socialtjänstlagen (2001:453) gör.

Forumregler vid skyddade personuppgifter (kapitel 14)

Tingsrätten har inget att invända mot utredningens förslag om införande av en särskild forumregel vid skyddade personuppgifter.

Handläggningsfrågor för effektiv och ändamålsenlig process (kapitel 15)

Tingsrätten tillstyrker utredningens förslag om att interimistiska beslut om vårdnad ska få meddelas endast om det finns särskilda skäl, vilket redan i dagsläget är den rådande rättstillämpningen. Vidare är det positivt att en tidsgräns för socialnämndens genomförande av den stora utredningen införs.

I syfte att effektivisera handläggningen i domstol, att minska konfliktnivån mellan tvistande föräldrar och att förmå föräldrar att i högre utsträckning nå samförståndslösningarna, vilket i de flesta fall är det bästa för barnet, anser tingsrätten att det bör införas ett tydligt kompetenskrav för den som vill uppträda som ombud i mål om vårdnad, boende och umgänge. När det gäller möjligheten att uppträda som rättshjälpsbiträde i de aktuella måltyperna kan en sådan reglering lämpligen bygga på samma principer som i dag gäller för förordnande som offentliga försvarare enligt 21 kap. 5 § rättegångsbalken. Huvudregeln skulle då bli att rättshjälpsbiträdet ska vara en advokat som är lämplig för uppdraget.

Tingsrätten instämmer i utredningens bedömning att några särskilda behörighetskrav inte bör införas för domare när det gäller mål om vårdnad, boende och umgänge.

Övriga förslag

Tingsrätten har inga invändningar mot utredningens övriga förslag.

Detta yttrande har beslutats av lagmannen Anita Wickström, rådmännen Anders Johnson, Jim Karlsson, Gunilla Robertsson, Helena Lindén, Katrin Persson, Henrik Ibold och Jenny Brandin samt Linn Sederström, Wilhelm Rönqvist, Niclas Bladfält och Emil Andersson (föredragande).

Anita Wickström

Emil Andersson